

M. Đ. Učur*

PRAVILNIK O SIGURNOSTI I ZDRAVLJU PRI UPORABI RADNE OPREME

UDK 331.45/.48(094.5)
PRIMLJENO: 13.5.2008.
PRIHVAĆENO: 20.8.2009.

SAŽETAK: S odredbama Zakona o zaštiti na radu (N.N., br. 59/96., 94/96., 114/03. i 100/04.) usklađen je jedan podzakonski akt (provedbeni propis). Riječ je o Pravilniku o sigurnosti i zdravlju pri uporabi radne opreme (N.N., br. 21. od 18.2.2008.).

Pravilnik uređuje obveze poslodavca i radnika u svezi s radnom opremom u uporabi. Na radnu opremu ugrađenu u građevine, osim odredbi ovoga Pravilnika, primjenjuju se i odredbe posebnih propisa kojima se uređuje prostorno uređenje i gradnja.

U ovom radu ističu se posebnosti i značaj Pravilnika koji je stupio na snagu 26.2.2008.

Ključne riječi: zaštita na radu, sigurnost, zdravlje, uporaba radne opreme, pravilnik

UVOD

U Narodnim novinama, broj 21. od 18. veljače 2008. godine objavljen je Pravilnik o sigurnosti i zdravlju pri uporabi radne opreme.¹

Pravilnik je donio ministar gospodarstva, rada i poduzetništva pozivom na odredbe članka 12., stavka 1. Zakona o zaštiti na radu.² Naime, ministar je navedenom odredbom ovlašten propisivati podzakonskim propisima osnovna i posebna pravila zaštite na radu, a prema odredbama članka 113. Zakona o zaštiti na radu, ministar je bio dužan tu obvezu obaviti „u roku od godine dana“ stupanja na snagu Zakona o zaštiti na radu ili točnije do 31.12.1998., iako se Zakon počeo primjenjivati 1. siječnja 1997. Prema čl. 113., st.

2. Zakona o zaštiti na radu „do stupanja na snagu propisa iz članka 1. ovoga članka primjenjivat će se provedbeni propisi doneseni na temelju Zakona o zaštiti na radu („N.N.“ 19/83; 17/86; 46/92; 26/93. i 29/94) koji nisu u suprotnosti s odredbama ovoga Zakona.“

U „završnim odredbama“ navedenog Pravilnika, a u članku 144. propisano je: „stupanjem na snagu ovog Pravilnika, prestaju se kao priznata pravila primjenjivati odredbe Pravilnika o mjerama i normativima zaštite na radu za oruđa za rad („Službeni list SFRJ br. 18/91), kao i odredbe drugih priznatih pravila i propisa o uporabi radne opreme, koje su u suprotnosti s odredbama ovog pravilnika.“

Nakon sedamnaest godina donesen je „novi“ provedbeni propis, a „pravno pravilo“ iz 1991. godine se „primjenjivalo“, jer nije bilo u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti na radu, drugim zakonima i propisima donesenim na temelju zakona. Istina, drugi dio odredbe čl. 144. Pravilnika je ekstenzivna i difuzna odredba jer je do-

*Prof. dr. sc. Marinko Đ. Učur, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, 51000 Rijeka.

¹Pravilnik o sigurnosti i zdravlju pri uporabi radne opreme, N.N., br. 21/08.

²Zakon o zaštiti na radu, N.N., br. 59/96., 94/96., 114/03. i 100/04.

nosilac propisa bio dužan precizno navesti koje su „odredbe drugih priznatih pravila i propisa o uporabi radne opreme, koje su u suprotnosti s odredbama ovog Pravilnika“ prestale važiti, odnosno primjenjivati. Ovako se ostavlja da to praksa poslodavca i inspektora zaštite na radu „utvrdi“ (što iz brojnih razloga nije dobro) i stvara pravnu nesigurnost.

„Ovaj Pravilnik uređuje obveze poslodavca i radnika u svezi s radnom opremom u uporabi. Na radnu opremu ugrađenu u građevine, osim odredbi ovoga Pravilnika primjenjuju se i odredbe posebnih propisa kojima se uređuje prostorno uređenje i gradnja.“³

Pored „osnovnih odredbi“ u kojima se, pored ostalog, uređuje značenje „pojedinih izraza“, Pravilnik uređuje i: „opće obveze poslodavca u svezi s radnom opremom“; „opće obveze rukovoditelja radnom opremom“; „zahtjevi poslodavca i radnika pri uporabi radne opreme“ i „dodatni zahtjevi za uporabu radne opreme.“

Pravilnik se počeo primjenjivati 26. veljače 2008. godine izuzev „odredbi čl. 128. do 143. koji će se primjenjivati od 26. veljače 2009. godine.“⁴

ZNAČENJE POJEDINIH IZRAZA U PRAVILNIKU

U odredbama članka 2. Pravilnika daju se definicije pojedinih izraza (pojmovi), što omogućava njegovo bolje razumijevanje i primjenu:

1) „Radna oprema“ jesu strojevi i uređaji, postrojenja, sredstva za prijenos i prijevoz tereta i alati; skele i druga sredstva za povremeni rad na visini.

Strojevi i uređaji, prema odredbama članka 9. Zakona o zaštiti na radu jesu sredstva rada. Izraz se tumači u užem i širem smislu. U užem smi-

slu riječ je samo o sredstvu i uređaju, a u širem smislu tu se ubrajaju: postrojenja, sredstva za prijenos i prijevoz tereta i alati. Pravilnik to svrstava u radnu opremu, u koju se svrstavaju skele i površine s kojih se obavlja rad i po kojima se kreću radnici izvan građevina namijenjenih za rad s pripadajućim prostorijama, instalacijama i uređajima, prostorijama i površinama za kretanje radnika te pomoćnim prostorijama i njihovim instalacijama i uređajima (sanitarne prostorije, garderobe, prostorije za uzimanje obroka hrane, pušenje i povremeno zagrijavanje radnika).

2) „Uporaba radne opreme“ je svaka radna aktivnost koja obuhvaća radnu opremu kao što je: pokretanje ili zaustavljanje, njezina uporaba, održavanje, popravci, premještanje, preinaka kojom se ne mijenja njezina funkcionalnost, posluživanje, servisiranje i čišćenje (o obvezama u uporabi radne opreme piše se u nastavku pozivom na odgovarajuću odredbu Pravilnika).

3) „Opasno područje“ je svako područje na radnoj opremi ili oko nje u kojem je radnik izložen opasnosti od ozljeda i oštećenja zdravlja.

4) „Izloženi radnik“ je rukovatelj i drugi radnik ili osoba koja se nalazi u cijelosti ili djelomično u opasnom području radne opreme za vrijeme rada.

O drugim pojmovima (izrazima): rukovatelj, opasno gibanje, opasne tvari, zaštitni uređaji i ovlaštene osobe piše se u drugim odgovarajućim dijelovima rada.

OPĆE OBVEZE POSLODAVCA U SVEZI S RADNOM OPREMOM

Brojne su opće obveze poslodavca u svezi s radnom opremom, a cilj je da ona „za vrijeme rada ne smije ugrožavati sigurnost radnika i zdravlje radnika, imovinu i prirodni okoliš“. Poslodavac osigurava i održava ispravnu, za rad prilagođenu i sigurnu radnu opremu, a ako „sastavlja dijelove radne opreme u funkcionalnu cjelinu ili radnu opremu prepravlja tako da joj promijeni osobine i funkcionalnost, tada postaje

³ Pravilnik o sigurnosti i zdravlju pri uporabi radne opreme – cit. čl. 1.; Zakon o prostornom uređenju i gradnji (N.N., br. 76/07.).

⁴ Pravilnik – cit. čl. 145.

proizvođač radne opreme i na njega se primjenjuju propisi koji vrijede za proizvođače radne opreme.“⁵

Pravilnik ima dosta difuznih i blanketnih normi, a „standardi“ kao da su pisani za udžbenik ili projekt. To se odnosi i na odredbe da „organizacijskim i tehničkim mjerama se moraju spriječiti i ograničiti predvidive opasnosti ili štetnosti“ pri „normalnoj uporabi radne opreme“ ali i „za njenu sigurnu uporabu u izvanrednim okolnostima“. To je još izraženije u ovoj odredbi: „Radna oprema pri ispravnoj uporabi ne smije prouzročiti nepredvidive opasnosti i štetnosti.“⁶

Poslodavac pribavlja i čuva isprave „izdane prema posebnom propisu“ za radnu opremu u uporabi „za koju je vidljivo da radna oprema ispunjava propisane sigurnosne i zdravstvene uvjete.“

Poslodavac mora poduzeti „odgovarajuće tehničke mjere zaštite (zaštita, zaštitni uređaj i dr.) radi sprečavanja ulaska radnika u opasno područje radne opreme za vrijeme rada“ ako ono nije osigurano konstrukcijskim rješenjima.

Rukovatelju (osposobljenoj osobi na radu čija je zadaća rukovati ili upravljati radnom opremom, odnosno posluživati radnu opremu pri radu) mora se osigurati uporaba pomoćnog ručnog alata „ili mehaničkih naprava za primanje ili ulaganje, okretanje, vađenje, umetanje, uzimanje izradaka i sl.“ i to na „prihvatljiv način rada kojim se ne ugrožava sigurnost i zdravlje radnika.“⁷

„Radna oprema se smije upotrebljavati samo za radne zadatke i pod uvjetima za koje je namijenjena“ i održavati prema uputama proizvođača. Prije uporabe „ovlaštena osoba mora izdati ispravu iz koje je vidljivo da je radna oprema postavljena i da se može koristiti u skladu s uputama proizvođača odnosno na siguran način.“

Istaknuta je obveza redovitog nadziranja opreme, a „posebice radne opreme s povećim opasnostima za sigurnost i zdravlje radnika...“⁸, a rukovanje uz uvažavanje ergonomske zahtjeva glede položaja i stava tijela rukovatelja.

U „opće obveze“ poslodavca Pravilnik je uvrstio i obvezu pisanih i usmenih uputa o „opasnostima koje se mogu pojaviti za vrijeme uporabe radne opreme, te obvezu savjetovanja poslodavca s radnicima i njihovim povjerenicima i omogućiti im sudjelovanje u donošenju odluka po svim pitanjima njihove sigurnosti i zaštite zdravlja pri uporabi radne opreme, posebice o namjeravanim preinakama, rekonstrukcijama ili dopunama uporabljivosti radne opreme, koje mogu utjecati na ocjenu postojeće procjene opasnosti.“⁹

Zaštita na sredstvima rada zahtijeva periodička ispitivanja na objektima, pa se o tome moraju vaditi odgovarajuće evidencije: naziv objekta, namjena, građevinska izvedba, visina objekta, osobe koje su izvršile ispitivanja, datum ispitivanja, tehnička dokumentacija, zaključak („udovoljava“, „ne udovoljava“). Za sredstva rada: vlasnik, odnosno korisnik stroja ili uređaja, odnosno postrojenje koje se ispituje, podaci o proizvođaču i tipu stroja i uređaja, tvornički broj, namjena stroja ili uređaja te položaj stroja ili uređaja u prostoru; osnovni podaci o radnim tvarima i sirovinama koje stroj ili uređaj koristi u radu te osnovni podaci o izvodcima; podaci o tehničkoj dokumentaciji i drugi poseban dokument je uvjerenje o ispitivanju stroja ili uređaja s povećanim opasnostima.¹⁰

OPĆE OBVEZE RUKOVATELJA RADNOM OPREMOM

U odredbama članka 14. i 15. Pravilnik uređuje opće obveze rukovatelja opremom „u skladu s uputama, koje je dobio od poslodavca odnosno

⁵ Pravilnik – cit. čl. 3.

⁶ Pravilnik – cit. čl. 4.

⁷ Pravilnik – čl. 7.

⁸ „... svakodnevno, povremeno...pregledima i ispitivanjima“ te vođenje evidencija o pregledima i evidencijama. – Pravilnik – čl. 9.

⁹ Pravilnik – cit. čl. 12. i 13.

¹⁰ Kacian, N., Štefan, V.: Zbornik propisanih i drugih izvještaja..., /PROZ. S- 7/1, Zagreb, 2003., str. 110 i dr.

proizvođača radne opreme“, kao što su: pravilna uporaba, održavanje, zahtjev poslodavcu da popravi oštećenu opremu (ili dio istrošene opreme), zahtjev za dodjelu odgovarajućih osobnih zaštitnih sredstava, sve kako bi radnu opremu mogao „upotrebljavati bez opasnosti za vlastitu sigurnost i zdravlje te za sigurnost i zdravlje drugih izloženih radnika.“

Rukovatelj mora poslodavca ili njegovog ovlaštenika „obavijestiti o svim okolnostima za koje smatra da predstavljaju neposrednu opasnost i sudjelovati u otklanjanju nedostataka“ za sigurnu uporabu radne opreme.

ZAHTJEVI POSLODAVCA I RADNIKA PRI UPORABI RADNE OPREME

Posebno su propisani zahtjevi koji se odnose na „zaštitni uređaj“ (sastavni dio radne opreme) koji uklanja ili umanjuje opasnost samostalno ili kada je povezan sa zaštitom (uređaj za zatvaranje, pokretanje ili zaustavljanje, za sigurno upravljanje, za ograničavanje ili onemogućavanje opasnog djelovanja opreme ili radnika, za onemogućavanje prekomjernog porasta fizikalnih i drugih veličina i drugi zaštitni uređaj).

To se odnosi na: laku vidljivost, prepoznatljivost i označenost „u skladu s posebnim propisima“; smještaj, nadzor, udaljavanje iz opasnog područja i dr., uređaje za upravljanje radnom opremom, a „radna oprema se smije dati uključiti u rad samo namjernim aktiviranjem uređaja za pokretanje bez opasnosti za sigurnost izloženih radnika.“

To se odnosi i na opremljenost uređajem za potpuno i sigurno zaustavljanje pokretnih dijelova; za „brzo zaustavljanje u nuždi“; opremanje odgovarajućim spremnikom i/ili sustavom za prikupljanje tvari (plin, para, tekućine, prašina). Tu je i učvršćivanje radne opreme vijcima i drugim tipskim sredstvima „za čvrstu podlogu“, poduzimanje mjera za sprečavanje lomova ili raspadanje dijelova radne opreme, a i posebne mjere zaštite i zaštitnih uređaja na radnoj opremi; osvijetljenost, izoliranost, uočljivost, obavljanje

radova na održavanju samo u stanju mirovanja radne opreme, odvajanje od izvora električne energije; sigurno zadržavanje u svim područjima radne opreme; prikladna zaštićenost od opasnosti; prikladna radna oprema; koordinacija rada; povremeni pregled i ispitivanje radne opreme; posebnu osposobljenost rukovatelja uređajima za dizanje tereta ili radnih predmeta i drugo.¹¹

DODATNI ZAHTJEVI ZA UPORABU RADNE OPREME

U odredbama glave V. Pravilnik uređuje brojne „dodatne zahtjeve za uporabu radne opreme“, a odnose se na:

1. „postavljanje radne opreme“ (čl. 43.-48.)
2. „natpisi i upute“ (čl. 43., 48.)
3. „zahtjevi u svezi pogonske energije radne opreme“ (čl. 50.-54.)
4. „upravljanje“ (čl. 55.-57.)
5. „zaštite i zaštitni uređaji“ (čl. 58.-65.)
6. „kontrolni instrumenti i signalni uređaji“ (čl. 66.-68.)
7. „radna oprema kod koje nastaje statički elektricitet“ (čl. 69.)
8. „radna oprema kod koje se izdvaja prašina“ (čl. 70.)
9. „radna oprema s opasnim tvarima“ (čl. 71.-81.)
10. „radna oprema s visokim ili niskim temperaturama“ (čl. 82. i 85.)
11. „radna oprema koja stvara buku i vibracije“ (čl. 86. i 87.)
12. „radna oprema s opasnim zračenjem“ (čl. 88.)
13. „ručna radna oprema“ (čl. 89.)
14. „otklanjanje smetnji, održavanje i transport radne opreme“ (čl. 90.-100.)
15. „pokretna radna oprema sa ili bez vlastitog pogona“ (čl. 101.-106.)

¹¹ Pravilnik – cit. čl. 16.-42.

16. „uporaba radne opreme sa ili bez vlastitog pogona“ (čl. 107.-111.)
17. „radna oprema za dizanje tereta“ (čl. 112.-115.)
18. „uporaba radne opreme za dizanje tereta“ (čl. 116.-120.)
19. „radna oprema za dizanje nenavodjenih odnosno slobodno visećih tereta“ (čl. 121.-127.)
20. „uporaba radne opreme za povremeni rad na visini“
 - 20.1. Opće odredbe (čl. 128.-133.)
 - 20.2. „zahtjevi za uporabu radnih ljestvi“ (čl. 134.-136.)
 - 20.3. „zahtjevi za uporabu radne skele“ (čl. 137.-142.)
 - 20.4. „zahtjevi za uporabu radne opreme s užetom“ (čl. 143.).

ZAKLJUČAK

Pravilnik se počeo primjenjivati 26.2.2008. godine, ali ne u cijelosti, jer se odredbe čl. 128. do 143. „počinju primjenjivati nakon godinu dana od dana stupanja na snagu ovog Pravilnika“ (donosilac ovog propisa poistovjetio je pojam „primjene“ i pojam „stupanje na snagu“).¹²

Tek od 26.2.2009. godine počet će se primjenjivati odredbe Pravilnika koje su u ovom radu navedene pod točkom 20), odnosno 20) 1. do 20) 4. kao i u Pravilniku, a odnose se na „Uporabu radne opreme za povremeni rad na visini“.

Dana 26.2.2008. prestao je važiti Pravilnik o mjerama i normativima zaštite na radu za oruđa za rad (Službeni list SFRJ, br. 18/91.) koji se primjenjivao kao priznata pravila. Taj Pravilnik donesen je na temelju Zakona o osnovnim pravima iz radnog odnosa (Sl. list SFRJ, br. 60/89., 42/90.) koji je Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni (N.N., br. 34/91.) preuzet i primjenjivan

kao republički zakon. Preuzeti su i podzakonski akti koji su bili doneseni za provedbu Zakona o osnovnim pravima iz radnog odnosa. Sada je navedeni Pravilnik izmjenom prestao važiti.¹³

„Ministar nadležan za rad uz prethodno pribavljeno mišljenje predstavnika poslodavca i sindikata propisuje podzakonskim propisima osnovna i posebna pravila zaštite na radu“ (čl. 12., st. 1. Zakona o zaštiti na radu). Ta odredba je bila „viza“ ili pravna osnova za donošenje ovog Pravilnika.¹⁴

Sigurnost i zdravlje pri uporabi radne opreme nisu samo predmet ovog Pravilnika. To su obveze brojnih subjekata, a prvenstveno poslodavca i radnika. Nema poslodavca bez strojeva i uređaja, ili malo ili ih je u proizvodnji bez sredstava za prijevoz i prijenos tereta i alata, a u posebnim djelatnostima upotrebljavaju se skele i druga sredstva za privremeni rad na visini. Dakako, to je sastavni dio registrirane i realizirane djelatnosti poslodavca.

Strojevi i uređaji su sredstva rada. Njih prvenstveno uređuju propisi o osnovnim pravilima zaštite na radu. Ona imaju prednost nad posebnim pravilima zaštite na radu. Ona su obveza poslodavca da postupaju prema osnovnim pravilima kao načelima kada organiziraju rad i određuju način izvedbe radnih postupka. Razrađuju se u provedbenim propisima. Tako je i s ovim Pravilnikom, kao i s Pravilnikom o listi strojeva i uređaja s povećanim opasnostima i drugima.¹⁵

Preostaje dosta posla na donošenju novih podzakonskih akata (provedbenih propisa) koje treba uskladiti sa Zakonom o zaštiti na radu. Po-

¹³ Tako i Snježana Šokčević u Zaštiti zdravlja i sigurnost na radu, Tim press, Zagreb, 2006., str. 85. i 86.

¹⁴ Zakon o zaštiti na radu, N.N., br. 59/96., 94/96., 114/03. i 100/04

¹⁵ Pravilnik o listi strojeva i uređaja s povećanim opasnostima (N.N., br. 47/02.); Pravilnik o sigurnosti i zaštiti zdravlja pri radu s računalom (N.N., br. 69/05.); Pravilnik o zaštiti na radu pri ručnom prenošenju tereta (N.N., br. 42/05.); Pravilnik o sigurnosnim znakovima (N.N., br. 29/05.); Pravilnik o ispitivanju radnog okoliša te strojeva i uređaja s povećanim opasnostima (N.N., br. 114/02., 131/02. i 126/03.); Pravilnik o izradi procjene opasnosti (N.N., 48/97., 114/02. i 126/03.); Pravilnik o zaštiti na radu pri korištenju električne energije (N.N., br. 9/87.); Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (N.N., br. 5/84.); Pravilnik o uporabi osobnih zaštitnih sredstava (N.N., br. 39/06.).

¹² Pravilnik – cit. čl. 145.

stojeći provedbeni propisi primjenjuju se kao preuzeta pravna pravila iz Zakona o zaštiti na radu (N.N., br. 19/83., 17/86., 46/92., 26/93. i 29/94.) ako nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti na radu (N.N., br. 59/96.) To se odnosi na odredbe propisa koji su doneseni na temelju članka 52. Osnovnog zakona o zaštiti na radu (N.N., br. 52/71., 52/73.). Bez obzira na njihovu kvalitetu, činjenica je da su u primjeni skoro 40 godina.

Na kraju, da bi se ovaj pravilnik lakše primjenjivao, uobičajeno je izdati njegov komentar.

Koliko je moguće, takav komentar treba objediniti iskustvo i različite provedbene propise kako bi stručnjaci u praksi imali neposredniji uvid u potrebna postupanja. Za razmatrani Pravilnik, Srećko Alerić, dipl. ing. stroj. u izdanju ZIRS-a d.d. napisao je priručnik "Radna oprema - komentar Pravilnika o sigurnosti i zdravlju pri uporabi radne opreme" koji će svima koji se suočavaju s problemima vezanim uz uporabu radne opreme biti koristan vodič i pomoćnik (više o izdanju možete naći na zadnjim stranicama časopisa u Novim izdanjima).

SAFETY AND HEALTH REGULATIONS IN USING WORKING EQUIPMENT

SUMMARY: Alongside the Safety at Work Act (N.N., Nos. 59/96, 94/96, 114/03 and 100/04), other supporting legislation (implementation provision) has been passed. The legislation in question is the Safety and Health Regulations in Using Working Equipment (N.N., No. 21 of 18 February 2008).

The Regulations set out the obligations of both employer and employee with regard to use of working equipment. For working equipment incorporated into buildings, aside from the Regulations, special provisions regarding physical planning and building are implemented.

The paper stresses the specific importance of the Regulations, which came into force on 26 February 2008.

Key words: *safety at work, safety, health, use of working equipment, regulations*

Subject review

Received: 2008-05-13

Accepted: 2009-08-20